

אמר ליה רב מרדכי לרבא: מתיב רב קטינא תיובתא.

וכך הקשה: תנן: (6) הטומן לפת וצנונות בתוך העפר תחת הגפן – אם היה מקצת עליו מגולים (7) מחוץ לעפר, (8) אינו חושש לא משום כלאים, משום דלא חשיבא כזריעה. שהרי אינו טומנן כדי שיגדלו, אלא כדי שישתמרו בקרקע. (9)

ומאותו הטעם לא חושש משום שביעית.

וכן לא חושש משום מעשר. ואף על פי שירק שכבר התעשר ואחר כך שוב זרעהו,

אמר שמואל: האי סכינא שנועצים אותו דביני אורבי [בין שורות הלבנים שבבנין], אם דצה [תחבה] ושלפה והדר דצה קודם השבת, שרי ליטלה ולהחזירה בשבת להתם. ואי לאו, אסיר. משום שמטלטל את עפר שנופל למקום הסכין. אבל אם דצה שלפה ודצה מבעוד יום, הורחב מקום הסכין דיו, ואין העפר סותמו.

מר זוטרא, ואיתמא רב אשי, אמר: לנעוץ סכין בגורדיתא דקני [קני הדקל] בשבת, שפיר דמי. ולא חיישינן שמא יגרור את קליפתן ויתחייב משום ממחק.

ונתבאר ברדב"ז ומהר"י קורקוס שם, דתרתיה לטיבותא בעינן. גם שיהיה באגודה, וגם שיהיה מקצתו מגולה. ובלאו הכי לא מוכחא מילתא דלאו לזריעה הניחם.

8. והערוך מייתי בשם רב האי גאון, דגרס "אם היו מקצתן מגולין, אינו חושש". אבל אם העלים בלבד מגולים, היא זריעה מעליא. ולדידיה בעינן גילוי מקצת בין לשבת ובין לכלאים ושביעית ומעשר.

ודחו תוספות דבריו. שהרי בלא השרישו מיירי. ומה בכך דטמונים הם.

9. ואשמועינן בשביעית וכלאים, דלא גזרינן אטו היכא דמתכון לנוטעה.

וגבי מעשר אשמועינן, דאף אם הוסיפו קצת מחמת לחלוחית הקרקע, אינו חייב לעשר משום תוספת זו. ולא חשיבא התוספת כגידולי קרקע, משום שלא השרישו בארץ.

[ובר"ן איתא, דאף אי השרישו אינו חושש להם. כיון שטמנן שלא בדרך זריעה].

ודוקא במתכון להטמין. אבל אם מתכון לנטיעה, אף אי לא השרישו, חושש משום כולן.

והקשו עליו, אם כן קשיא משמואל אדשמואל. דהא אית ליה לעיל [מג ב], דטלטול מן הצד מותר. ובסמוך קאמר גבי סכיני דביני ארבא דאסור.

לכך כתבו, דטעמיה משום איסור עשיית גומא.

ומיהו, המהרש"ל שם כתב, דברש"י לפנינו לא נמצא אלא "מפני שמזוז עפר". ויכול נמי להתפרש כפירוש התוספות.

6. והקשו תוספות במנחות [ט א], וכי לא ידע שמואל הך מתניתין?

ומיהו, כבר נתבאר לעיל [מד א] בתוספות, דשמואל ורב הונא הוו מוקי להך מתניתין בשלפה ודצה. והא דאסקינן הכא בתיובתא, היינו משום דנראה לן דוחק להעמיד כן.

7. ונקט "מקצת עליו מגולים" משום שבת. אבל משום השאר אינו חושש, אף כשטמונים כולם בארץ.

אבל הרמב"ם בפרק ב מהלכות כלאים הלכה יא כתב, דאף לענין כלאים בעינן מקצת עליו מגולים. וכן כתב לענין שביעית, בפרק א משמיטה ויובל הלכה טו.

דבלאו הכי אין יכול להוציאם אלא אם כן מזיז את העפר בידים. אבל משום כלאים ושביעית ומעשר אין חושש אף כשכולו טמון בקרקע.]

וקשיא לרב הונא דאסר להוציא ולהחזיר סליקוסתא משום שמזיז את העפר, אם לא שלפה ודצה מבעוד יום.⁽¹⁾

ומסקינן: **תיובתא!**⁽²⁾

בטל אגב קרקע, וכשלוקטו, הרי הוא כנלקט בפעם הראשונה, וצריך לעשר על הנוסף עליו בזריעה השניה, הכא לא חיישינן. משום שאין זו זריעה, כמבואר לעיל.

והם **ניטלין בשבת**. שאוחז במקצת העלים המגולים ומוציאם. ואין בזה משום מלאכת קוצר, שהרי לא חשיב כזריעה. וכן לא חיישינן אם העפר שבצדדים ניזוז מאליו.

[ומשום שבת נקט מקצת עליו מגולים.]

דמתניתין אזלא כרבי אלעזר בן תדאי דלא הוי טלטול, ושמואל פסק כחכמים דהתם — משום דבהכרח אזלא מתניתין נמי כחכמים. דאי לא הכי, למה הוצרך למינקט "מקצת עליו מגולים". הא אף אי טמונים כולם, נמי יכול ליטלם על ידי כוש וכרכור, כדאיתא שם.

ולרש"י ודאי מוכרח כן. דהרי כל מה דנקט "מקצת עליו מגולין" הוא משום שבת. מיהו לה"ערוך", נקט כן נמי משום שביעית וערלה. ואם כן, הדרן קושיין לדוכתה. ויש לומר דלא מסתבר לומר, דבשבת מותר אף כשכולו מכוסה. דאם כן, היה לו לתנא לפרש זאת. תוספות, על פי המהרש"א.

2. ופסקו הרי"ף והרא"ש דלא כשמואל מכח האי תיובתא. ולא בעינן למידך ולמישלף, אלא לגלויי מקצתן בלבד.

ומשמע, דאף לרבי אלעזר בן תדאי כן הוא. ודלא כתוספות [הובאו לעיל בהערה 1 שכתבו, דאיתא הך מתניתין לחכמים, אבל לרבי אלעזר בן תדאי אף לא בעינן לגלויי מקצתן]. דהא קיימא להלכתא כוותיה דטלטול מן הצד לא הוי טלטול.

וכתב הרשב"א בטעמא דמילתא, שאם הם מכוסים לגמרי, ונוטלין בכוש וכרכור, אסור משום דמיחזי כעשיית גומא.

תוספות. ומקורו מירושלמי, כלאים פרק א משנה ט.

וכן פסק המחבר בסימן שיא סעיף ח, דדוקא בלא השרישו וגם לא נתכון לזריעה, מותר ליטלין בשבת.

ויעוין במגן אברהם שם דפליג. והקשה סתירת פסקי השלחן ערוך אהדדי. דהא בסימן שי פסק, דחטין שזרעם בקרקע ולא השרישו, מותר ליטלין בשבת, וכדאיתא לעיל מה א.

ומתוך כך הסיק דאין כונת תוספות אלא לכלאים ושביעית. אבל בשבת מותר, אף אם מתכון לזריעה.

אלא דהרמב"ן והרשב"א כתבו להדיא, דאף לענין שבת, אם נתכון לזריעה אסור. ולדידהו תיקשי מההיא דחטין שזרען בקרקע.

ויעוין בקרבן נתנאל שחילק, דדוקא בלפת וצנונות שזרען להוסיף מחמת לחלוחית הקרקע [כדכתבו תוספות], גזרו במתכון לזריעה. שהרי נתגדלו על ידי כונת הזריעה. מה שאין כן בחיטין.

ויעוין עוד במשנה ברורה שם, שכתב בשם המאירי לחלק, דהתם מיירי בשאין החיטין מכוסים כלל בעפר.

1. ואין להקשות, הא פלוגתא דתנאי היא לקמן [קכג א], אי טלטול מן הצד הוי טלטול. ונימא,

מתניתין:

א. שנינו בריש פירקין, דטומנין כלי עם תבשיל בדבר שאינו מוסיף הבל. מיהו אין טומנין אלא בערב שבת מבעוד יום.

אבל, אם לא כסחו לכלי מבעוד יום בדבר שאינו מוסיף הבל — לא יכסנו משתחשך. וטעמו כמבואר לעיל, משום גזירה שמא ימצא שנצטננה קדירתו וירתיחנה, ונמצא מבשל בשבת.

ואם כסחו מבעוד יום ושוב נתגלה (3) — מותר לכסותו אף משחשיכה. (4)

ב. ממלא אדם את הקיתון במשקה צונן ונותן אותו לתחת הכר או תחת הכסת, וכגון כר וכסת של לבדין שאינם מחממים. ונותן שם בכדי שלא יתחממו בחום הקיץ והחמה. (5)

גמרא:

אמר רב יהודה אמר שמואל: מותר להטמין את הצונן, בכדי שלא יתחמם בחמה. ולא גזרינן ביה אטו הטמנה לצורך חימום שאסורה. (6)

אמר רב יוסף: מאי קא משמע לן שמואל? והא תנינא כן במתניתין: ממלא אדם קיתון, ונותן תחת הכר או תחת הכסת!?

אמר ליה אביי לרב יוסף: טובא קא משמע לן שמואל. דאי ממתניתין, הוה אמינא הני מילי דמותר להטמין צונן, דוקא דבר שאין דרכו להטמין כדי לחממו. כגון מים צוננים שאין דרכן בהטמנה תחת כר וכסת, שהרי אין מתחממין בכך. אבל דבר שדרכו להטמין כדי לחממו, כגון תבשיל, אימא לא יטמיננו אף כדי שלא יתחמם, אטו

אבל המגן אברהם בסימן שיא סקכ"א כתב, דלחד פירושא בתוספות בסוגיין, מבואר, דאף במכוסין לגמרי ליכא משום גומא. והוכיח אף מהירושלמי כן. ויעויין בקרבן נתנאל שעמד על מקורו.

3. ואף אם נתגלה מבעוד יום. תוספות.

אבל הסמ"ג והסמ"ק כתבו, דדוקא אם נתגלה בשבת מותר לחזור ולכסותו. אבל אם נתגלה מבעוד יום, ואפילו ממילא, אסור לכסותו משתחשך.

וכן איתא בירושלמי. וכן פירש הבית יוסף בסימן רנו בדעת הרמב"ם בפרק ד הלכה ד. ומסיק התם דראוי לחוש לדבריהם ולאסור.

4. ולא דוקא "נתגלה" מאליו, אלא אף אם גילהו בשבת בידיים, מותר לחזור ולכסותו. כמו

שמותר ליטול את הקדרה ולהחזירה. ומיהו אם מבעוד יום נתגלה, מותר לכסותו משתחשך דוקא כשנתגלה מאליו. אבל אם גילהו בידיים על מנת לכסותו משתחשך, אסור לכסותו משחשכה. משום דדמיא לתחלת הטמנה. תוספות.

והרא"ש כתב, דאף זה מותר. ודוקא אי גילהו מבעוד יום על דעת שלא לכסותו משתחשך, אסור לכסותו שוב בשבת.

5. רש"י. אבל הרמב"ם בפרק ד' הלכה ד' כתב, דמותר להטמין את הצונן אף בכדי שיתחמם מעט, ותפוג צינתו. וכן היא דעת הגאונים [הובאה בראשונים בסוגיין].

6. ודוקא בדבר שאינו מוסיף הבל. אבל במוסיף הבל אסור להטמין אף צונן, ואף מבעוד יום.

אבותיו הוה, וגדול היה כאביו, ואפילו הכי היה כפוף ויושב לפני רבי. ואף שרבי יוסי היה כפוף לרבי [אילו היה בדורו], קאמר רבי: כבר הורה זקן! וביטל דעתו מלפניו. אמר ליה רב נחמן בשבת לדרו [שם אדם], עבדיה: אטמין לי צונן!

וכן אמר ליה בחול: אייתי לי מיא דאחים קפילא ארמאה [מים שחימם נחתום נכרי]! ואשמועינן, דאין במים משום איסור בישולי נכרים.

שמע רבי אמי שכך ציוה רב נחמן לעבדו, ואיקפד.

אמר רב יוסף: מאי טעמא איקפד רב אמי? והלא רב נחמן כהוראת רבוותיה [רבוותיו] עביד. במילתא חדא עביד כרב, ובמילתא חדא עביד כשמואל.

במאי דאמר "אטמין לי צונן", עבד כשמואל. דאמר רב יהודה אמר שמואל: מותר להטמין את הצונן.

ובמאי דאמר "אייתי לי מיא דאחים קפילא ארמאה", עבד כרב, דאמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב: כל דבר שהוא נאכל כמות שהוא חי [בלא בישול], אין בו משום איסור בישולי נכרים.

ורב אמי דאיקפד על כך, הוא סבר שאף שמן הדין מותר, אדם חשוב כרב נחמן

הטמנה לחימום. קא משמע לן, דבכל גוונא לא גזרינן.

אמר רב הונא אמר רבי: אסור להטמין את הצונן. ואף שאינו טומנו בשביל שיחם, גזרינן ביה אטו הטמנה לצורך חימום.

ומקשינן: והתניא: רבי התיר להטמין את הצונן מפני החמה?!?

ומשנינן: לא קשיא.

הא דאסר רבי, היה מקמיה דשמעיה מרבי ישמעאל ברבי יוסי שהתיר.

והא דהתיר, היה לבתר דשמעיה מרבי ישמעאל שהתיר.

כי הא דיתיב רבי ואמר: אסור להטמין את הצונן.

אמר לפניו רבי ישמעאל ברבי יוסי: אבא [רבי יוסי] התיר להטמין את הצונן!

אמר רבי: אם כן חזרני בי. שהרי כבר הורה זקן [רבי יוסי] והתיר.

אמר רב פפא: בא וראה כמה היו חכמים מחכבין זה את זה. שהרי אילו היה רבי יוסי קיים באותו זמן, היה כפוף ויושב לפני רבי שהיה נשיא, מפני כבוד הנשיאות, ואף על פי שהיה גדול ממנו. (7) דהא אף רבי ישמעאל ברבי יוסי, דממלא מקום

ישמעאל ברבי יוסי לרבי חמא בר ביסנא: כדברי רבי אומר לך, או כדברי אבא?! ואמר ליה: כדברי רבי אמור לי! ואמר ליה: זהו שאומרים עליו דאדם גדול הוא, שמניח דברי הרב ושומע דברי התלמיד?! תוספות.

דכן מוכח לעיל [לט ב] ממעשה שעשו אנשי טבריא [שהביאו סילון של צונן לתוך אמה של חמין], ואסרוהו חכמים משום הטמנה. רמב"ן.

7. דכן מוכח מגדה יד ב, דקאמר ליה רבי

וכן היה רבי שמעון בן גמליאל מקל עוד קולא בהטמנה, ואומר: לא אסרו להטמין משחשכה, אלא אם כן התבשיל עדיין נמצא באותו מיחם שהוחם בו מעיקרא. אבל אם פינה אותו ממיחם הראשון למיחם אחר, מותר להטמינו. דתו ליכא למיגזר ביה שמא ירתיחו בשבת כשטמנינו. שכיון דהשתא אקורי קא מקיר [מקרה] לה בכך שמפנהו למיחם אחר, וכי ניהוש דארתוחי קא מירתח לה?⁽¹¹⁾

ועוד קאמר: אם טמן את הקדירה מסביבותיה וכיסה אותה על פיה מלמעלה בדבר הניטל בשבת [דבר המוכן שאינו מוקצה], או שטמן אותה בדבר שאינו ניטל בשבת, וכיסה אותה מלמעלה בדבר הניטל בשבת, הרי זה נוטל את הקדירה ומחזיר אותה לשם. דהואיל והכיסוי ניטל, יכול לגלות את הקדירה ולאחוז בה וליטלה.

אבל אם טמן וכיסה בדבר שאינו ניטל

שאינו שיש לו להחמיר על עצמו. שהרואה אותו להקל, יבוא להקל עוד יותר.

תנו רבנן: אף על פי שאמרו אין טומנין אפילו בדבר שאינו מוסיף הבל משחשכה, אבל אם בא להוסיף כיסוי על הכיסוי שכבר טמן בו מבעוד יום, הרי הוא מוסיף אף משחשכה.⁽⁸⁾

כיצד הוא עושה? [ותוספות כתבו דלא גרסינן כן. שהרי רבי שמעון בן גמליאל פליג על תנא קמא.⁽⁹⁾ דתנא קמא לא שרי אלא להוסיף. ורבי שמעון בן גמליאל שרי אף להחליף⁽¹⁰⁾].

רבי שמעון בן גמליאל אומר: נוטל את הסדינין שטמן בהם, ומניח תחתיהם את הגלופקין [כסות עבה של צמר], שיש בהם הבל יותר מן הסדינין. או נוטל את הגלופקין ומניח תחתיהם את הסדינין, באם הוא ירא שמא יקדיח תבשילו מחמת רוב ההבל שבגלופקין.

10. והבית יוסף בסימן רנז הקשה, דדבריהם סתרי אהדי. שהרי לעיל כתבו תוספות, דהא דתנן "כיסהו ונתגלה", איירי אף בגילהו בידים. ואילו הכא כתבו, דלתנא קמא אסור לכסות בכהאי גוונא. ודוקא להוסיף מותר. ותרץ, דדוקא בכגדים אחרים אסר תנא קמא לכסות. אבל באותם בגדים עצמם מותר. משום דלא מיחזי כתחלת הטמנה.

ויעויין במהרש"א שאף הוא עמד על זה. וכתב, דצריך לומר בשיטתם, דמתניתין אזלא בדוקא כרבי שמעון בן גמליאל.

11. רש"י. ולשיטתו הוצרך לפרש כן. אבל לדברי הרמב"ם [הובאו לעיל בהערה 5], אתי

8. ודוקא כשנתבשלה כל צרכה. אבל באינה מבושלת כל צרכה, אפילו להוסיף אסור. שהרי גורם לה שתתבשל. טור ושלחן ערוך, סימן רנז סעיף ד.

וכתב המגן אברהם, דדוקא בדבר המוסיף הבל שייך לאסור בזה.

אבל הבית מאיר נחלק עליו, וכתב, דאף בדבר שאינו מוסיף הבל חשיב כמבשל, על ידי שמעמיד את חומו. שהרי בכך הוא ממשיך את רתיחתו עד שיתבשל.

[ויעויין לעיל [מח א הערה 4, במה שנסתפק החזון איש שם].

9. והרמב"ן כתב, דלא פליג רבי שמעון בן גמליאל, אלא בא לפרש.

רבי יהודה אומר: נעורת של פשתן דקה, הרי היא מוסיפה הבל כזבל: לפיכך אין טומנין בה אפילו מבעוד יום.

ועוד אמר רבי יהודה: מניחין מיהם [שהוא של נחשת] על גבי מיהם הנמצא על גבי האש, בשביל לשמור את חומו. וכן מניחים קדרה [שהיא של חרס] על גבי קדירה. וכן קדרה על גבי מיהם.

[ובגירסא שלפנינו איתא "אבל לא קדרה על גבי מיהם. וכתב במסורת הש"ס דטעות הוא. ולית מאן דפליג בהכי"].

אבל לא מניחין מיהם על גבי קדרה. מפני שהקדרה מרבה חמימות, ומוסיפה הבל למיחם שעליה. [כן היא הגירסה בספרים שלפנינו. אבל בתוספתא גרסינן "ומניחין וכו' מיחם על גבי קדרה"].

וטח את פיה של הקדרה או המיחם בשבת בכצק הנילוש מבעוד יום.

בשבת, או שטמן בדבר הניטל בשבת וכיסה בדבר שאינו ניטל בשבת — הרי רק אם היה הכיסוי מגולה מקצתו, הרי הוא נוטל את הקדירה, ומחזיר אותה לאחר מכן. שהרי יכול לאחוז בקדירה מבלי לטלטל בידו את הכיסוי שהוא מוקצה, כיון שמקצת כיסויה מגולה.

גא-ב ואם לאו, אלא הקדירה מכוסה לגמרי בכיסוי המוקצה, אינו נוטל ומחזיר אותה.⁽¹⁾ שהרי אין לו במה שיאחזנה. ואסור להזיז את הכיסוי ממקומו משום מוקצה.

[ואף אם מצידיה היא טמונה בדבר הניטל, דלכאורה יכול לגלות את סביבותיה, ולאחוז בדפנות הקדירה ולהגביהה, ואחר כך יטנה על צידה ויפול הכיסוי מאליו, דהוי כטלטול מן הצד דמותר — מכל מקום אסורה הקדירה גופה בטלטול. משום דנעשית בסיס לדבר האסור מחמת כיסוי המוקצה שעליה. רש"י⁽²⁾].

[והמאירי כתב לחלק, דדבר שהדרך לכסותו כולו, אינו נעשה בסיס, אלא כשמכסה את כולו. אבל אם כסה רק מקצתו, אינו נעשה בסיס לדבר האסור. מה שאין כן "מעות שעל גבי מטה", שאין דרך לכסותה כולה במעות, אלא רק מקצתה, נעשית בסיס אף בכך].

ועוד הקשו, הא תנן לעיל "נוטל את הכיסוי והן נופלות", ואף כשאין מגולה מקצתו [ורש"י עצמו פירש לעיל, דהקדרה לא הויה בסיס, משום שאין המוקצה עשוי אלא לכסות את הקדרה].

על כן פירש רבינו תם, דלא נעשית הקדרה בסיס, משום שדעתו ליטול ממנה את המוקצה בשבת. והכא מייירי בכיסוי כעין כלי חרס שנותנין על הקדרה, והקדרה בלועה בתוכה. שאי

שפיר בפשיטות. דמאחר שהוא בכלי שני, כבר אינו חם לגמרי. ודינו כדין צונן, שמותר להטמינו אף בשביל שישמר חומו. רמב"ן.

1. ואתיא כרבי שמעון בן גמליאל לקמן [קמב ב], דאית ליה דכל היכא דאיכא איסורא והיתרא, בהיתרא טרחינן. אבל לרבנן דפליגי עליה, שרי ליטול בידים דבר שאינו ניטל, אף במכוסות לגמרי.

2. רש"י. והקשו תוספות לדבריו, אם כן, אף במגולה מקצתה היאך נוטל ומחזיר? דמה בין זה למניח אבן על פי החבית, דאסרינן לקמן להטות החבית על צידה בכדי שתפול האבן, משום דהוי בסיס לדבר האסור.